

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

Structurele aanpak stikstof

Versie april 2020

<https://www.aanpakstikstof.nl/>

Inhoudsopgave

Structurele aanpak stikstof

Introductie: structurele aanpak	3
Spoor 1: Stikstofreductie	7
Spoor 2: Natuurversterking	31
Spoor 3: Natuuruitbreiding	34
Governance en monitoring	36

Introductie: structurele aanpak

Opgave en doel	4
Schematische weergave	5
Gevraagde besluiten structurele aanpak	6

Structurele aanpak stikstof: opgave en doel

- Het hoofddoel van de structurele aanpak stikstofproblematiek is het realiseren van een gunstige of verbeterde landelijke staat van instandhouding (SVI) van stikstofgevoelige soorten en habitats onder de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR).
- De gunstige of verbeterde SVI is de onderbouwing voor het rechtmatig vergunnen van projecten.
- Afgeleid van de landelijke SVI, zijn er per Natura 2000-gebied instandhoudingsdoelen vastgesteld. Door middel van instandhoudingsmaatregelen worden deze gebiedsdoelen gerealiseerd. Instandhoudingsmaatregelen zijn gericht op natuurbeheer en het verbeteren en/of realiseren van milieu- en ruimtelijke condities.
- De uiteindelijke landelijke SVI wordt grotendeels bepaald door de kwaliteit en omvang van leefgebieden voor verschillende soorten en habitats. Dit wordt gerealiseerd langs 3 sporen:
 1. Stikstofreductie: in natuurgebieden;
 2. Natuurversterking: de natuur te versterken;
 3. Natuuruitbreiding: extra leefgebied te creëren door natuur te integreren met andere functies.

Structurele aanpak stikstof: schematische weergave

Structurele aanpak stikstof: gevraagde besluiten

Deze presentatie geeft een toelichting op de geïntroduceerde drie sporen van (1) stikstofreductie, (2) natuurversterking en (3) natuuroitbreiding en een structurele en robuuste aanpak voor het stikstofprobleem.

De volgende adviezen worden voorgelegd:

1. Instemmen met vaststellen van een nationale streefwaarde: in 2030 is 50% van de stikstofgevoelig natuurareaal (hectares) in N2000 gebieden onder de kritische depositiewaarde (KDW).
2. Instemmen met het invoeren van het voorgestelde pakket aan maatregelen, ook in het licht van de coronacrisis.
3. Instemmen met het pakket van maatregelen voor natuurverbetering en natuuroitbreiding.
4. Instemmen met de omvang van de knelpuntenreservering van maximaal 20 mol.
5. Instemmen met het opstellen van een taakopdracht 'natuur inclusieve ruimtelijk inrichting'.
6. Instemmen met de voorgestelde aanpak voor governance en monitoring.

Spoor 1 Stikstofreductie

Streefwaarde stikstofreductie	8
Het voorgestelde pakket bronmaatregelen	13
Het voorgestelde pakket in het licht van het coronavirus	21
Ruimte voor economische ontwikkeling: de knelpuntenreserve	24

1.1 Streefwaarde stikstofreductie

Advies: instemmen met vaststellen van een nationale streefwaarde: in 2030 is 50% van het stikstofgevoelig natuurareaal (hectares) in N2000 gebieden onder de kritische depositiewaarde (KDW)

De streefwaarde onderbouwt een geloofwaardige inzet op stikstofreductie.

Dit draagt bij aan:

- Het verbeteren van de natuur en het (op termijn) halen van instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden (100-120 mol/ha/jr.)
- Het kunnen vaststellen welke ruimte beschikbaar is voor vergunningen voor economische en maatschappelijke ontwikkelingen.

Voor besluitvorming gelden de volgende kaders en randvoorwaarden:

- Er kan pas ruimte worden gecreëerd voor het oplossen van knelpunten, als eerst een robuust, geloofwaardig en structureel pakket aan maatregelen vaststaat t.b.v. de instandhoudingsdoelen van de Natura-2000 gebieden.
- Tijdige implementatie en inzet van maatregelen is nodig om onherstelbare natuurschade te voorkomen.

In de volgende slides een nadere toelichting op dit advies.

1.1 Streefwaarde stikstofreductie

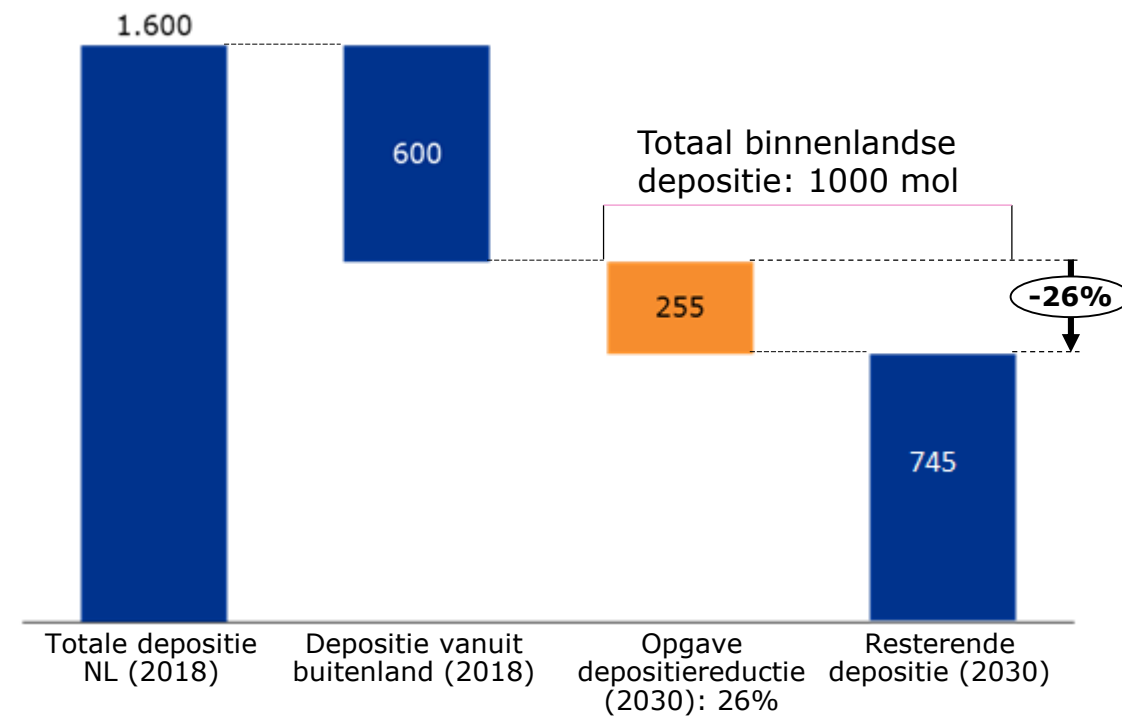
Het voorstel is de volgende streefwaarde te hanteren:

50% van de hectares stikstofgevoelig natuurareaal binnen N2000-gebieden onder de kritische depositiewaarde (KDW) in 2030.

De opgave behorend bij deze streefwaarde wordt door PBL en RIVM als volgt gevalideerd:

- Door PBL: een opgave van 26% stikstofemissiereductie van de binnenlandse emissies.
- Met de huidige inzichten van het RIVM: een opgave van 255 mol/ha/jr *depositiereductie* (van 1000 mol binnenlandse depositie in totaal).

Verhouding reductieopgave : totale depositie in NL

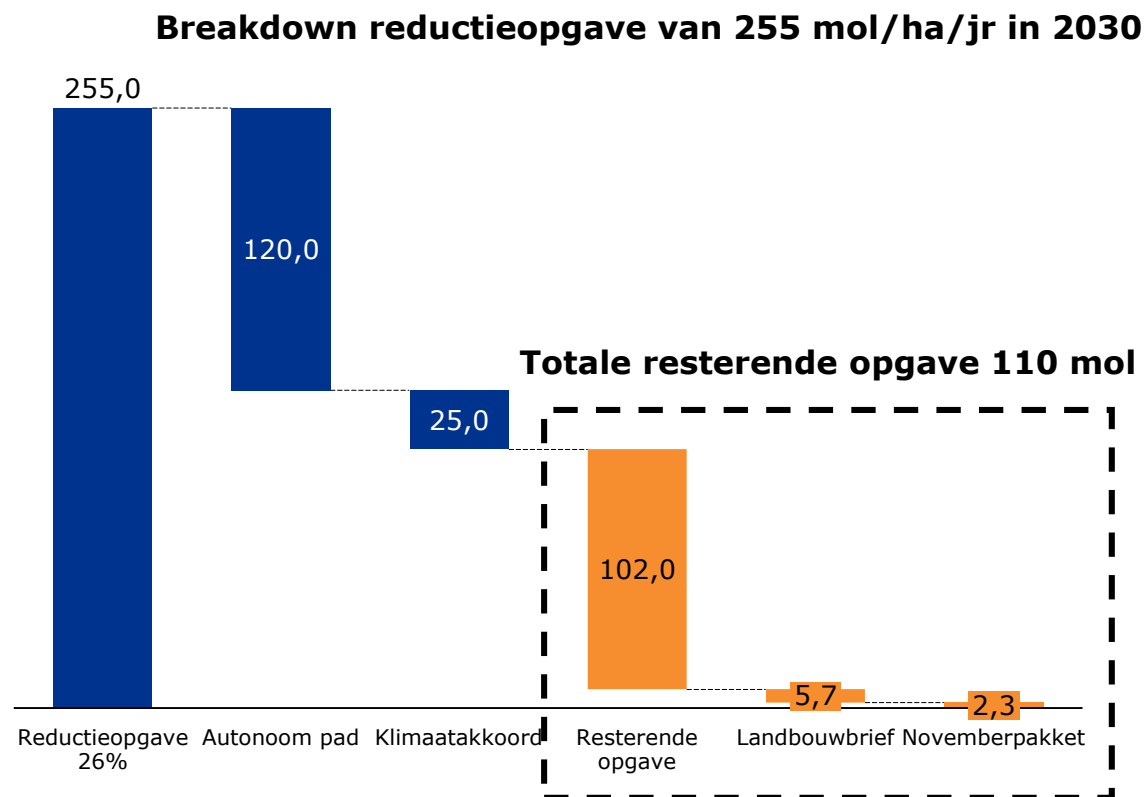

1.1 Depositiereductie: waar staan we nu?

De opgave van 255 mol/ha/jr. is als volgt op te delen:

- Het autonome pad heeft 120 mol/ha/jr reductie als effect.
- Door de maatregelen uit het Klimaatakkoord wordt aanvullend 25 mol/ha/jr gereduceerd (slide 12).
- De resterende opgave is daarmee **110 mol/ha/jr.** in 2030.
 - Daarvan is in de Landbouwbrief reeds besloten over maatregelen die 5,7 mol/ha/jr reductie opleveren.
 - En in het Novemberpakket over 2,3 mol/ha/jr.

Bovenstaande componenten van de reductieopgave worden op de volgende pagina's nader toegelicht.

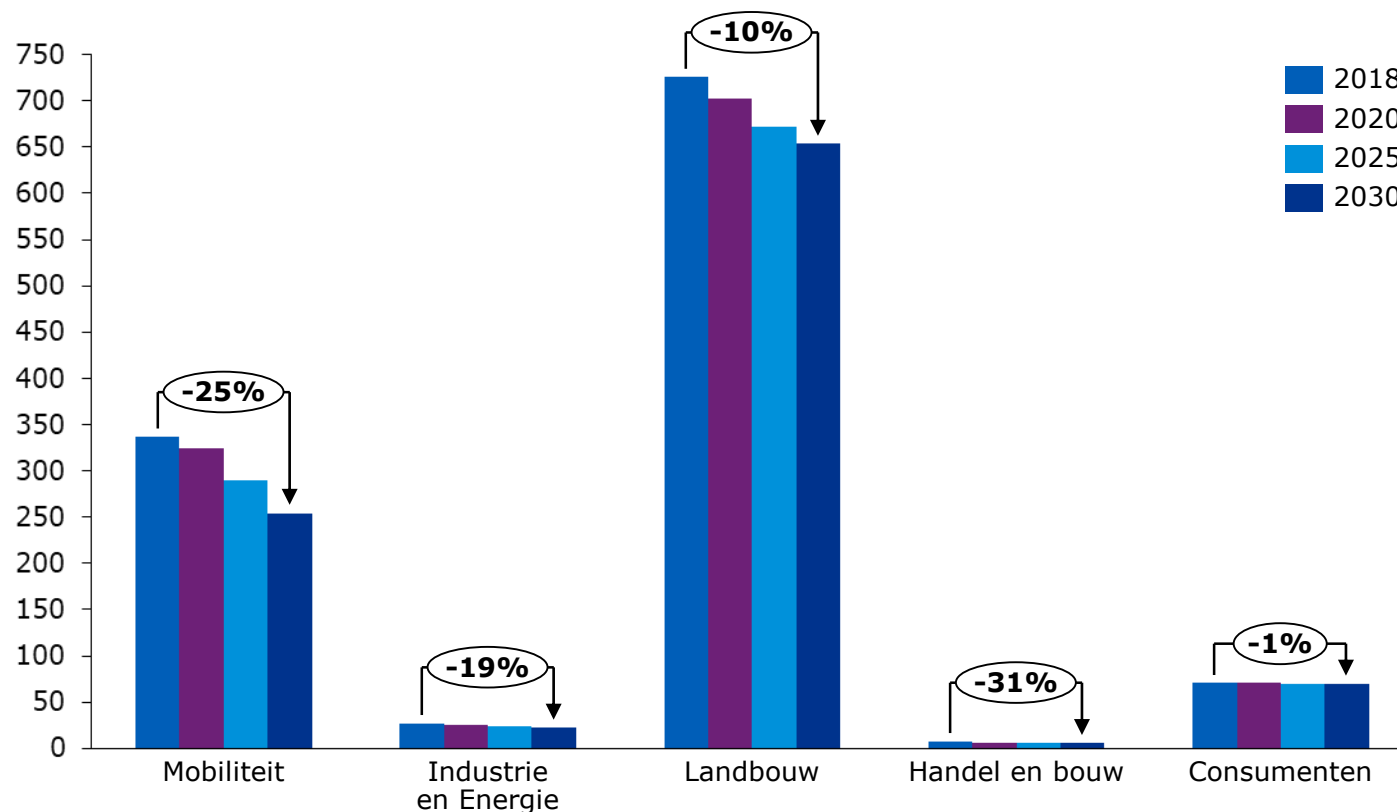
1.1 Autonome ontwikkeling en verdeling over sectoren

Het **autonome pad** betreft de reductie (per sector) zonder aanvullende maatregelen:

Het gaat om 120 mol/ha/jr. ten opzichte van 2018.

De sectoren mobiliteit, industrie & energie, landbouw, handel & bouw en consumenten en dragen in verschillende mate bij aan het autonome pad.

Depositie (mol/ha/jr) en depositiereductie (in %) per sector, per 2018-2030

1.1 Klimaatakkoord en opgave voor bronmaatregelen

- Door de maatregelen in het **Klimaatakkoord** wordt 25 mol/ha/jr. gereduceerd:
 - Sanering varkenshouderij
 - Emissiearme stallen (nieuwbouw of retrofit)
 - Verwerking overschot dierlijke mest
 - NOx-reductie door verandering energiemix
- De **resterende opgave voor te nemen maatregelen** bedraagt 110 mol/ha/jr in 2030
- Daarvan is reeds besloten over:
 - Landbouwbrief: 5,7 mol (van de 19 mol in totaal)
 - Novemberpakket: 2,3 mol (van de 7,6 mol in totaal)
- Aanvullende opgaven:
 - Het direct mogelijk maken van economische ontwikkelingen
 - Legalisatie van de meldingen, gemiddeld 11 mol/ha/jr.
- Vanwege de afhankelijkheid van externe factoren voor zowel de opgave als het effect van de maatregelen wordt voorgesteld te werken met een bandbreedte van 100 – 120 mol/ha/jr als streefdoel voor de landelijke depositiereductie.

1.2 Voorgestelde pakket bronmaatregelen

Advies: Instemmen met het invoeren van het voorgestelde pakket aan maatregelen, ook in het licht van de coronacrisis.

- Het pakket is robuust, kan de gestelde streefwaarde halen en is zoveel als mogelijk kosteneffectief voor kosten Staat en heeft oog voor de nationale kosten.
- Het pakket bevat bovendien:
 - een evenwichtige verdeling over sectoren,
 - heeft effect op regio's, in het bijzonder de kustprovincies.
- Door de omvang van de maatregelen en fasering in de (budgettaire) besluitvorming kan tevens beperkt ruimte gecreëerd voor economische ontwikkeling en de legalisatie van meldingen.
- Het totale verwachte generieke effect (N mol/ha/jr.) is maximaal 166 mol in 2030 voor 18 maatregelen. De maatregelen zijn doorgerekend door PBL en RIVM en het totaaleffect is de optelling van deze doorrekeningen.

1.2 Voorgenomen pakket – totstandkoming en leeswijzer tabel

- Het pakket bevat drie maatregelen waartoe reeds besloten is (L5 deels, L9 en I70).
- De maatregelen in het pakket zijn geselecteerd op:
 - Kosteneffectiviteit, evenwichtige verdeling over de sectoren, effect in de regio's en samenhang met Urgenda.
- Over de samenhang met Urgenda-maatregelen, deze is beperkt om drie hoofdredenen:
 1. Urgenda is voornamelijk gericht op 2020/21
 2. Effectieve bestaande end-of-pipe technieken stikstof in de industrie en mobiliteit
 3. Forse inzet nodig voor significant effect
- Leeswijzer tabel:
 - Maatregelnummer: verwijzing naar het unieke id van een maatregel
 - Depositiereductie: de depositiereductie heeft betrekking op de verwachte depositiereductie die een maatregel heeft in een bepaald jaar (2021, 2022, 2025, 2030). Voor sommige maatregelen is een bandbreedte aangegeven. De depositiereductie is uitgedrukt in verwacht generiek effect in N mol/ha/jr.
 - Kosten Staat: betreft de investeringskosten voor de Staat in EUR miljoen over een periode van 10 jaar.
 - Kosteneffectiviteit: de kosteneffectiviteit per maatregel geeft aan hoe effectief een maatregel is in relatie tot de kosten die hiervoor worden gemaakt. Kosteneffectiviteit wordt uitgedrukt in Kosten Staat (EUR miljoen) per effect depositiereductie (N mol/ha/jr.) (in 2030). Let op: hoe lager de kosteneffectiviteit hoe kosteneffectiever de maatregel is.
 - Land/gebied: Dit criterium heeft betrekking op de toepassing van de maatregelen waarbij is aangegeven of het effect van de maatregel gebiedsgericht gestuurd kan worden (gebied) of niet (land).
 - Effectief Randstad: De mate waarin een maatregel effect heeft in de randstad:
 - + heeft een beperkt effect
 - ++ kan als maatregel gebiedsgericht wordt ingezet effect hebben
 - +++ heeft zeker effect. Dit effect is echter wel gerelateerd aan het totale effect van de maatregel. Is het totale effect relatief laag dan heeft de maatregel ongeacht de toekenning van +++ ook weinig effect in de Randstad.

1.2 Voorgenomen pakket – overzicht maatregelen

#	Maatregel	Depositiereductie (N mol/ha/jr)			Kosten Staat (10 jr.) (mln. €)	Kosteneffectiviteit (€/N mol/ha/jr.) (2030)	Land/ gebied	Effectief Randstad?
		2021	2022	2030				
L5	Eerste verhoging budget Subsidieregeling sanering varkenshouderijen (staand beleid - Novemberbrief)	3	3	3	60	19,8	Land	+
L5	Tweede verhoging budget Subsidieregeling sanering varkenshouderijen (Februaribrief aangekondigd)	9,1 - 13,9	9,1 - 13,9	9,1 - 13,9	180-275	19,8	Land	+
L9	Afromen en doorhalen van fosfaatrechten totdat sectorplafond fosfaat is bereikt (staand beleid)	1,1	1,1	1,1	Geen	n.v.t.	Land	+
L56	Verlagen ruw eiwitgehalte (RE) in veevoer (rantsoen melkvee, minder eiwitrijk krachtvoer, additieven)	7,9 - 15,8	10,7 - 21,4	18,6 - 37,2	72,5	1,9 - 3,9	Land	+
L67	Vergroten aantal uren weidegang via aanpassing convenant weidegang	0,4 - 1,5	0,8 - 2,2	0,8 - 3,7	3	0,8 - 3,8	Land	+
L19	Verdunnen mest met water bij zodenbemester in zandgebieden	1,4 - 3,7	2,3 - 9,2	2,3 - 9,2	105	11,4 - 45,7	Land	+
L33	Stalmaatregelen: innoveren, investeren en normeren emissiearme stallen*	0	1,5 - 3,7	24,1 - 40,2	280		Land	+
I70	Effect subsidiestop ISDE (pellet kachels en biomassaketels) (staand beleid - Schone Lucht Akkoord)	0,2	0,2	0,2	geen	n.v.t.	Land	++
I75	Verkenning aanpassing huidige BBT aanpak (generieke aanpak m.b.t. emissie-eisen in nieuwe en eventueel bestaande milieuvergunningen in grote installaties)	0	0 - 1,05	0 - 4,05	**	**	Land	++
NoID	Mestverwerking (zie toelichting)	NB	NB	NB	15	NB	Land	+
M128	Gerichte handhaving defecte en gemanipuleerde AdBlue systemen vrachtwagens	1	1,4	2,2	ca. 20	9	Land	++
L10	Gerichte uitkoop piekbelasters rond N2000 gebieden (staand beleid)	0	3	9,1	350	38,5	Gebied	+
L11	Landelijke beëindigingsregeling piekbelasters veehouderij	0	10,56	31,7	1000	31,6	Gebied	+
I72	Specifieke maatwerkaanpak voor de piekbelasters industrie (3 bedrijven)	0	max 1,8	max 1,8	20	11	Gebied	+
NoID	Omschakelfonds	0,5	1,2	3,5	175	50	Gebied	++
M94	Retrofit binnenvaart - katalysatoren	0,5	0,9	4,2	79	19	Land	++
M105	Stimuleren elektrisch taxiën	0	0,1	0,4	ca. 10	25	Gebied	++
M131	Walstroom zeevaart	0,1	0,3	0,3	12	41	Gebied	+++
Totaal depositiereductie		25 - 41	48 - 75	112 - 166				

* Stalmaatregelen: opbouw van deze maatregel is: melkveehouderij is 150 mln met validatie PBL. Cijfers voor varkens- en pluimveehouderij is 130 mln en is ambtelijke inschatting. Daarmee is bandbreedte effect tevens ambtelijke inschatting.

** Deze maatregel is hier weergegeven in maximale reductiepotentie. De aanpassing huidige BBT aanpak is in verkenning en niet definitief. Om die reden zijn de kosten en kosteneffectiviteit niet vast te stellen.

1.2 Voorgenomen pakket – voorgesteld kasritme*

1.	Nog te dekken maatregelen	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	Cum.
	Natuurpakket		200	250	300	300	300	300	300	300	300	300	2.850
L5	Tweede verhoging varkenshouderij	75	200										275
L11	Landelijke beëindigingsmaatregel*		100	700	200								1.000
L56	Verlagen ruw eiwitgehalte veevoer	10	21	21	21								73
L67	Vergroten aantal uren weidegang	1	1	0,5	0,5								3
L19	Verdunnen mest		21	42	42								105
L33	Stalmaatregelen				35	35	35	35	35	35	35	35	280
I72	Maatwerk piekbelasters industrie		20										20
I75	Verkenning aanpassing BBT												
M94	Retrofit binnenvaart	4	12	14	16	16	5	4	4	2	2		79
M128	Gerichte handhaving Adblue		2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	20
M131	Walstroom zeevaart		4	6	2								12
NoID	Omschakelfonds*	10	65	50	50								175
NoID	Mestverwerking		2	2	2	2	2	1	1	1	1	1	15
NoID	Innovatie Bouw	10	25	25									60**
	Handhaving ter ondersteuning van pakket	2	4	6	8	10	10	10	10	10	10	10	90
	Begroting programma DG Stikstof	18	20	7	7	7	4	3	3	3	3	3	78
	TOTAAL	130	697	1.101	686	372	358	355	355	353	353	351	5.136
2.	Al gedekte maatregelen												Cum.
	Natuurpakket: onderdeel terreinbeheerders												125
L5	Eerste verhoging varkenshouderij												60
L9	Afromen en doorhalen van fosfaatrechten												0
I70	Effect subsidiestop ISDE												0
L10	Gerichte uitkoop piekbelasters rond N2000												350
	TOTAAL												535

* Afhankelijk van uitwerking/maatvoering

** Reservering van EURO 200 mln.

1.2 Impact van het pakket bronmaatregelen

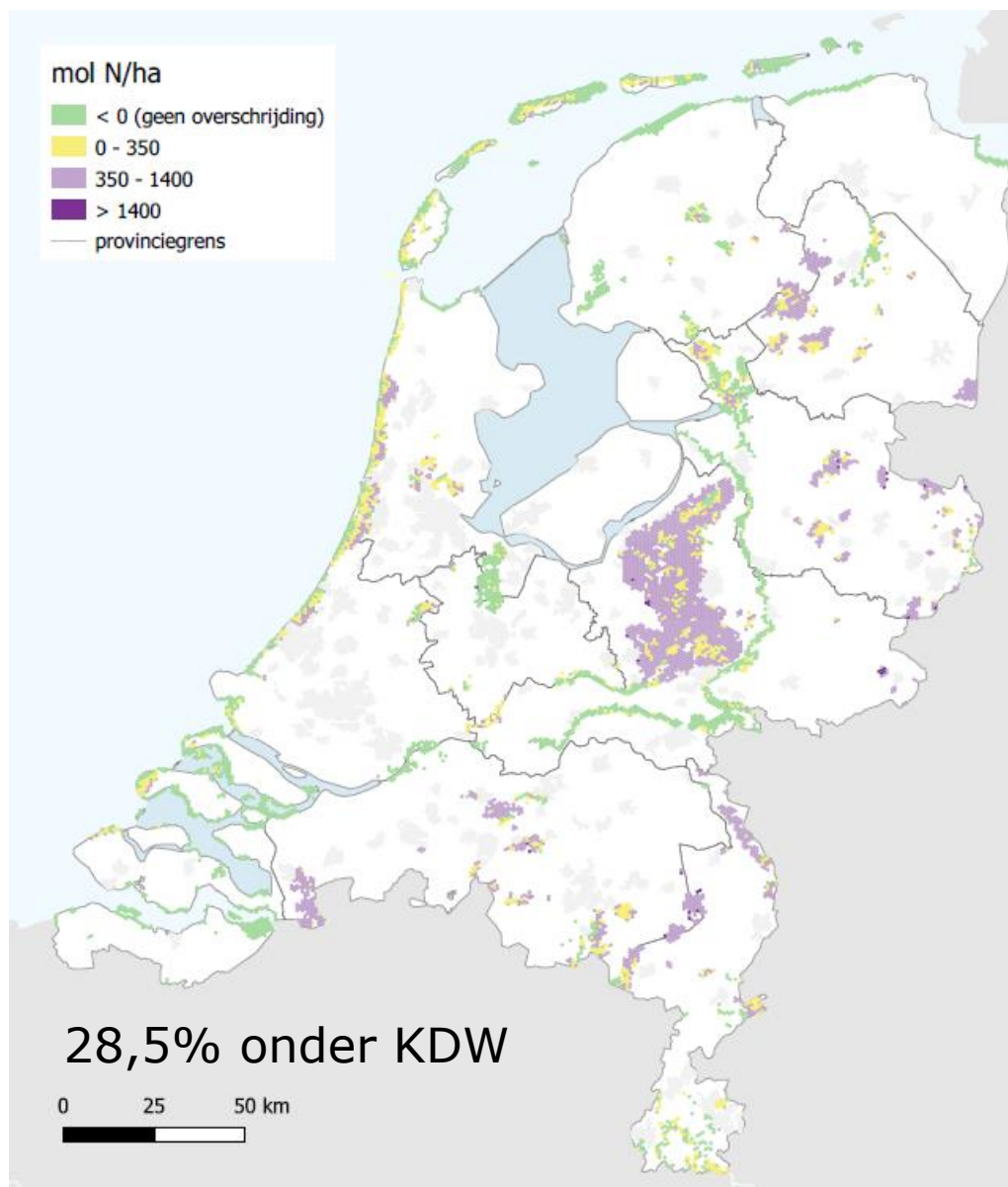
- *Het voorgestelde pakket bronmaatregelen draagt bij aan het realiseren van de condities voor een gunstige of verbeterende staat van instandhouding (SVI) via het **eerste spoor**: reductie van stikstofdepositie in stikstofgevoelige N2000-gebieden. Het pakket bronmaatregelen draagt zo bij aan een **robuuste, structurele aanpak**, samen met natuurmaatregelen op de sporen 2 en 3.*
- Met het voorgestelde pakket bronmaatregelen kan **de streefwaarde** voor stikstofreductie in 2030 worden gerealiseerd: 50% van de hectares stikstofgevoelig natuurareaal (binnen Natura 2000-gebieden) onder de kritische depositiewaarde (KDW).
- Met het oog op de relatief lange tijdshorizon en de daadwerkelijke uitwerking van maatregelen (onderling) over tijd, bouwen we via monitoring en governance voldoende **flexibiliteit en adaptiviteit** in om bij te sturen.
- Met dit pakket ziet de verwachte progressie er de komende 10 jaar zo uit:

Percentages stikstofgevoelige natuur onder de KDW*:

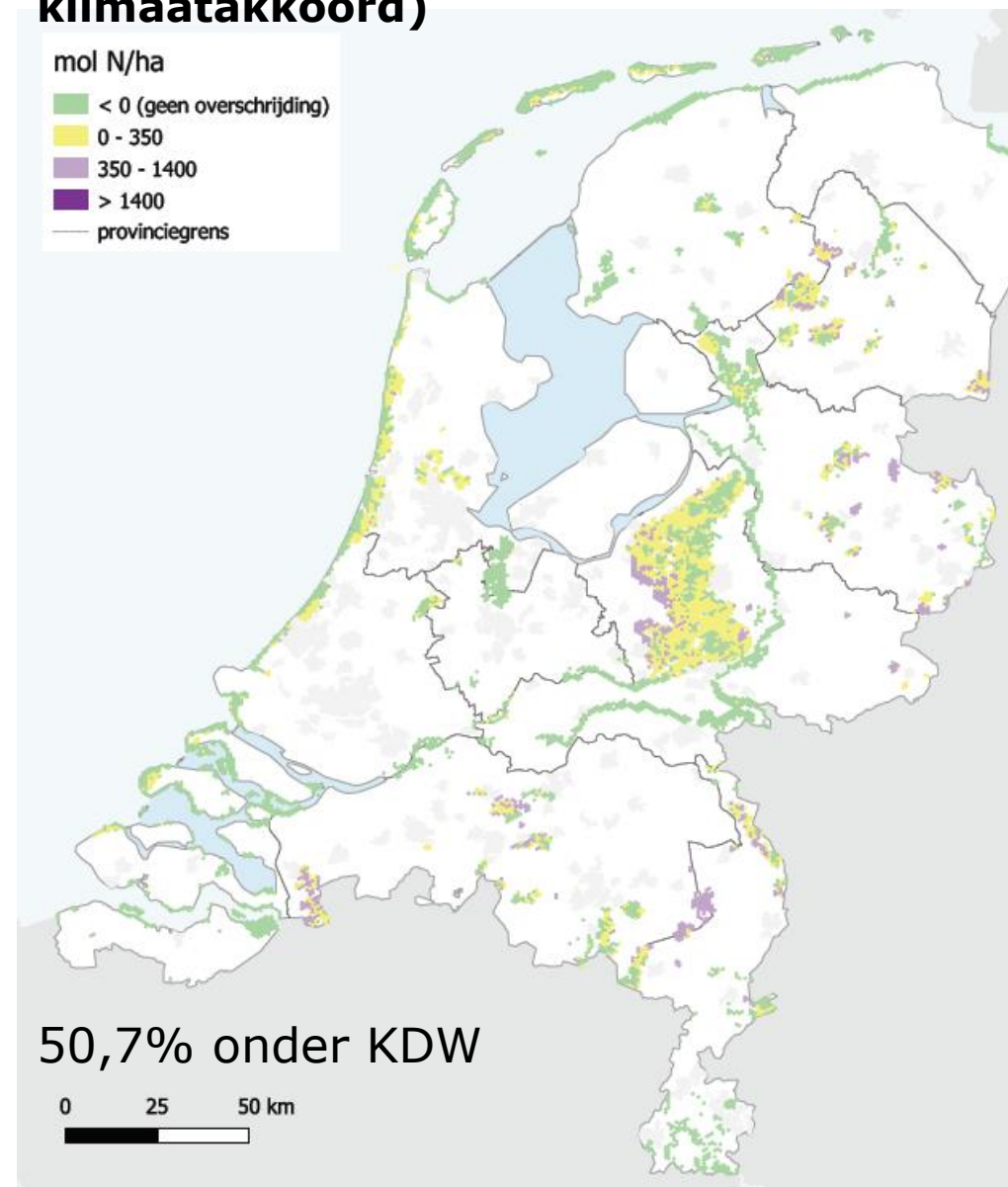
2018	22 %
2022	28,5 %
2030	50,7 %

* Gemiddelde KDW over 64 hectare beschermde natuur

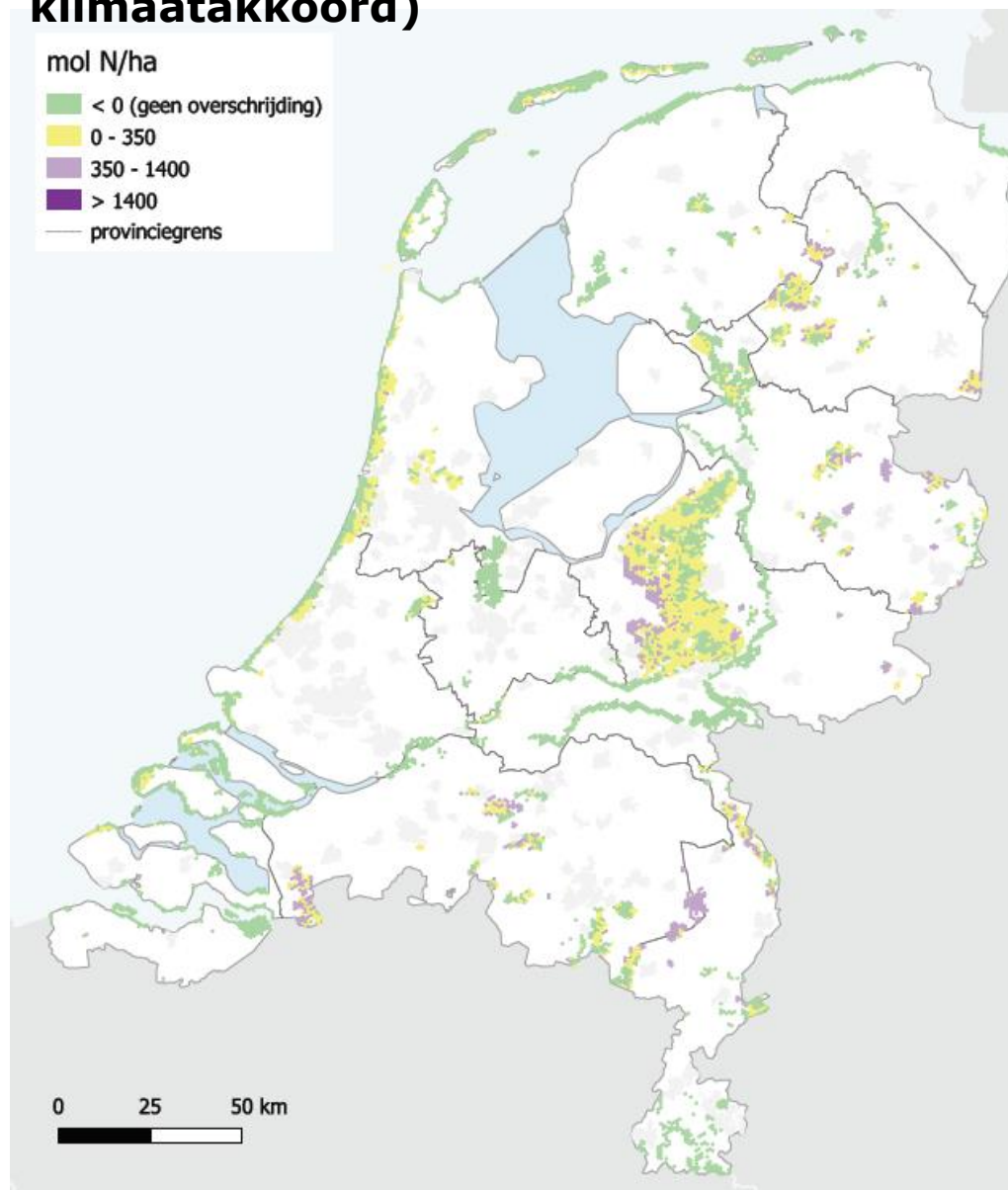
Overschrijding van de KDW in 2022 na bronmaatregelenpakket (incl. autonome ontwikkeling/buitenland)

Overschrijding van de KDW in 2030 na bronmaatregelenpakket (incl. autonome ontwikkeling/buitenland en klimaatakkoord)

Overschrijding van de KDW in 2030 na bronmaatregelenpakket (incl. autonome ontwikkeling/buitenland en klimaatakkoord)

Wat betekent dit voor 2030?

Deze kaart van het RIVM laten zien:

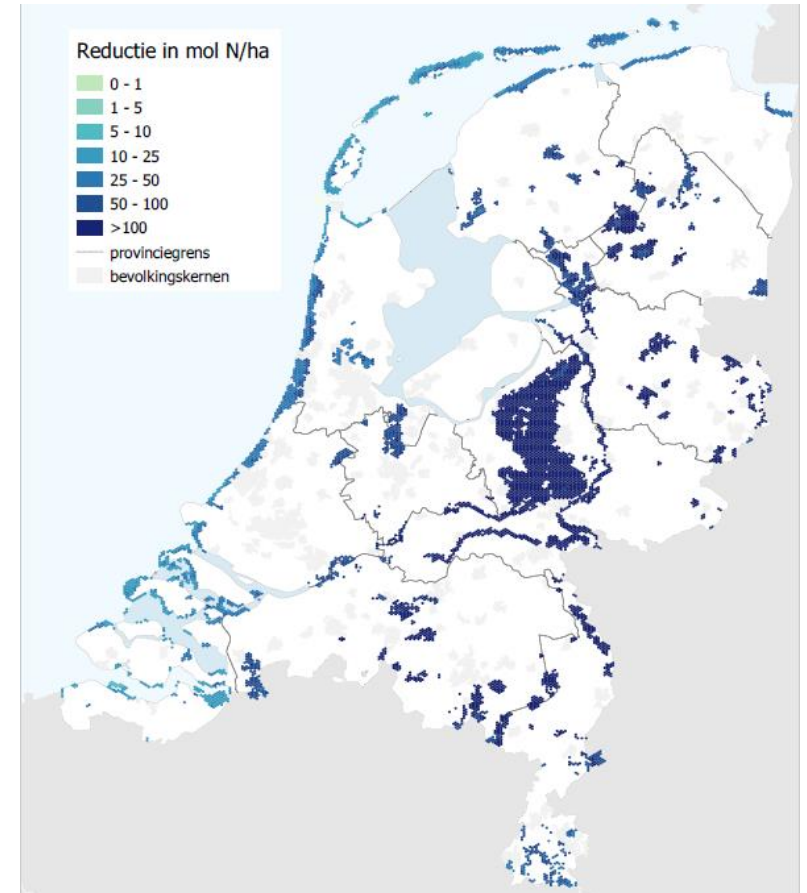
1. Op welke hectares de KDW gemiddeld overschreden wordt in 2030, per 64 hectare.*
2. De kleuren geven per 64 hectare de mate van overschrijding van de KDW aan.
3. 50,7% van de hectares kleurt groen: deze bevinden zich onder de KDW.
4. Van de resterende 49,3% van de hectares vertoont een deel een (licht) positieve trend in de mate van overschrijding.

*De legenda bepaald door GIS-kaarten waarop RIVM de effecten van het pakket heeft weergegeven.

1.3 Impact vergroten: vormgeving en monitoring

1. De huidige bandbreedte van het effect is momenteel berekend op 112-166 mol voor 2030.
2. Gezien de opgave van 110 mol (in een bandbreedte van 100-120 mol), kan met het voorgenomen pakket de streefwaarde worden gehaald.
3. Bij de vormgeving van de maatregelen moet gebiedsgericht aan 'de voorkant' al gekeken worden naar het verder finetunen en efficiënt inzetten van de maatregelen.
4. Door strakke monitoring kan gedurende het proces worden bijgestuurd om de effectiviteit van het pakket te vergroten.
5. Op die manier sturen we op een maximaal effect van het pakket bronmaatregelen.

Ter illustratie: het effect van het voorgestelde pakket op de vermindering van de depositie (uitgaande van een effect van 124,6 mol/ha/jaar) in 2030.

1. 4 Het voorgestelde pakket in het licht van het coronavirus (COVID-19)

Advies: Instemmen met het invoeren van het voorgestelde pakket aan maatregelen, ook in het licht van de coronacrisis.

- Het blijft onverminderd belangrijk om te komen tot een structurele aanpak voor stikstofreductie en natuurherstel.
- Met de inzet van de maatregelen is zoveel mogelijk rekening gehouden met de effecten van de coronacrisis.

De structurele aanpak stikstof in het licht van de coronacrisis (COVID-19)

- De economische impact van de huidige pandemie (coronacrisis) werkt door op de stikstofuitstoot- en neerslag. Het effect lijkt tijdelijk van aard.
- Het kabinet heeft bij het voorgenomen pakket maatregelen rekening gehouden met omvang, timing en financiering van stikstofmaatregelen om sectoren zoveel als mogelijk te ondersteunen. *Zie volgende slide voor nadere toelichting hier op.*
- Geredeneerd vanuit de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) zijn de mogelijkheden voor inzetten van de huidige verminderde uitstoot depositie van stikstofoxiden (en mogelijk ammoniak) beperkt.

Weging van het voorgenomen pakket maatregelen:

- In het licht van coronacrisis is het voorliggende pakket bronmaatregelen gewogen op basis van onderstaande driedeling:
 1. Maatregelen die volgens de oorspronkelijke planning doorgang kunnen vinden: no regret
 2. Maatregelen die kunnen worden opgeschoven in de tijd om ondernemers/bedrijven/sectoren niet verder onder druk te zetten: maatregelen die getemporeerd kunnen worden
 3. Maatregelen die nu een extra impuls kunnen geven aan de economie na de Coronacrisis: post-corona
- Uitkomst van de weging van het voorgenomen pakket bronmaatregelen luidt:
 - Het voorliggende pakket bronmaatregelen is 'no regret' in combinatie met temporiseren en strakke monitoring op effecten met flexibiliteit via governance.
 - De maatregelen zijn getemporeerd om de economie nu optimaal te ondersteunen voor een impuls aan de economie op termijn (post-corona) bijvoorbeeld de maatregelen voor innovatie in de bouw.
 - Met monitoring en flexibilisering worden effecten van autonome invloeden, zowel positief als negatief opgevangen en indien nodig maatregelen bijgesteld.
- Wegingskader:
 - Optredende risico's als maatregelen vertraagd geïmplementeerd worden;
 - Sektoren die bijzonder geraakt worden door de effecten van corona zijn herbezien;
 - Voorliggende pakket draagt bij aan de ruimte die nodig is voor economische ontwikkeling.

1.5 Ruimte voor economische ontwikkeling: de knelpuntenreservering

Advies: instemmen stemmen met de omvang van de knelpuntenreservering van maximaal 20 mol.

- Deze knelpuntenreservering kan verantwoord worden gecreëerd met het voorgestelde pakket aan maatregelen dat – binnen de bandbreedte – ruim voldoende is voor het behalen van de streefwaarde voor stikstofreductie.

1.5 Economische ontwikkelingen: huidige inzet toestemmingsverlening (wat kunnen we nu al?)

#	Onderwerp	Projecten die nu mogelijk zijn	Onder handen
1.	Intern en extern salderen	Projecten die per saldo uitkomen op een stikstofdepositie kleiner dan of gelijk aan 0,00 doorgang vinden.	• Openstellen van extern salderen worden onderzocht. • In mei 2020 vindt een technische briefing over het instrumentarium plaats
2.	Verleasen	Projecten die per saldo uitkomen op een stikstofdepositie kleiner dan of gelijk aan 0,00 doorgang vinden.	• Verleasen van onbenutte stikstofruimte wordt mogelijk door toevoeging aan de beleidsregels salderen • Besluitvorming in bestuurlijk overleg (BO)
3.	Beweiden en bemesten	Voor beweiden en bemesten is geen vergunning nodig	Uitzonderingen worden in beeld gebracht
4.	Meldingen	Van de ontvangen meldingen zijn er ongeveer 3600 die aan de randvoorwaarden voldoen	• Een feitelijke daling van stikstofdepositie door bronmaatregelen is nodig om meldingen te legaliseren • Besluitvorming in bestuurlijk overleg (BO)
5.	Programma duurzame energieprojecten	Duurzame energieprojecten	Programmatische aanpak voor verkrijgen passende beoordeling en verkenning wordt uitgewerkt
6.	Toestemmingsverlening kleine en eenmalige kleine deposities	Projecten waarbij in de aanlegfase gebruik wordt gemaakt van mobiele werktuigen en ander materieel die kleine en tijdelijke deposities veroorzaken	• Opstellen van interne vuistregels • Bespreking in bestuurlijk overleg
7.	Generieke en of regionale drempelwaarde	Projecten met een kleine, regionale en permanente depositie	• Een generieke drempelwaarde is mogelijk bij een geloofwaardige structurele aanpak. • Regionale drempelwaarde wordt in overleg met provincies verkend
8.	Stikstofregistratiesysteem	75.000 woningbouwprojecten in 2020 en 7 MIRT-projecten	2021: SSRS verder aanvullen en uitwerken
9.	Natuurbank	Projecten in het belang van nationale veiligheid	Voor veiligheidsprojecten worden compensatiemaatregelen getroffen
10.	Handreikingen	Projecten in het kader van beheer en onderhoud	• De handreiking Beheer en Onderhoud, en de Ecologische Onderbouwing zijn in voorbereiding • Bespreking in bestuurlijk overleg (BO)

1.5 Economische ontwikkelingen: introductie in de knelpunten

- De huidige autonome raming (paragraaf 2.1.) bevat op generiek niveau reguliere economische ontwikkelingen van 1,7% (hangende de impact van het coronavirus).
- De raming geeft geen voorspelling waar de stikstof deponert bij het realiseren van activiteiten en biedt daarom geen juridische basis voor vergunningverlening.
- Over de omvang van de knelpunten is geen goede inschatting te geven. RIVM en PBL geven aan dat niet van te voren te bepalen is hoeveel en waar ruimte gecreëerd moet worden. Daarnaast zijn er de mogelijkheden voor toestemmingsverlening.
- De streefwaarde is dat 50% van de hectaren onder de KDW komt, dit betekent dat gebieden kwetsbaar kunnen blijven voor additionele stikstofdepositie.
 - Het voorgestelde maatregelenpakket draagt bij aan de verplichtingen voor natuurinstandhouding van de Vogel- en Habitatrichtlijn (volgend uit de artikelen 6.1 en 6.2).
 - Vergunningverlening voor een project (art 6.3) kan alleen als achteruitgang als gevolg van dat project voor elke hectare in Natura2000 gebied(en) voorkomen wordt.
- Uit bovenstaande volgt dat knelpunten ontstaan voor specifieke vergunningen die belangrijk zijn voor economische en maatschappelijke ontwikkelingen, bijvoorbeeld langs de kust. Overwogen kan worden om additionele maatregelen gericht in te zetten en/of maatregelen te reserveren voor specifieke projecten in een zogeheten knelpuntenreservering.

1.5 Voorgestelde aanpak knelpuntenreservering

1. Omdat er pas ruimte voor economische ontwikkeling kan worden gecreëerd als eerst een robuust, geloofwaardig en structureel pakket aan bronmaatregelen vaststaat, moet als eerste naar het realiseren van de streefwaarde worden gekeken.
2. Met het voorgenomen pakket bronmaatregelen kan de streefwaarde worden behaald: het pakket levert 112-166 N mol/ha/jaar in 2030 op. De opgave is 110 N mol/ha/jaar in 2030 (bandbreedte 100-120).
3. Daarom is het advies tot maximaal 20 mol van het pakket gericht te reserveren voor meldingen (= gemiddeld 11 mol) en knelpunten (voor projecten van nationaal belang).
4. Wanneer een knelpunt zich voordoet, kan besloten worden aanspraak te maken op een (deel) van een maatregel om het knelpunt op te lossen.
5. De toedeling van ruimte voor knelpunten vraagt een gesprek tussen decentrale overheden en het Rijk. Hierin moeten projecten van nationaal belang en het legaliseren van meldingen een plek krijgen. Gebiedsanalyses ondersteunen om te bepalen waar, naast stikstofreductie, ook andere maatregelen nodig zijn om natuurherstel en -versterking te realiseren. Zowel Rijk als provincies kunnen deze maatregelen treffen.
6. Bij het toewijzen van maatregelen aan meldingen en knelpunten is de voorwaarde verbonden dat dit niet ten koste mag gaan van het kunnen realiseren van de streefwaarde. Ook hiervoor is gerichte monitoring essentieel.
7. De knelpuntenreservering biedt geen garantie dat alle knelpunten kunnen worden opgelost.

1.5 Uitwerking knelpuntenreservering: indeling maatregelen t.b.v. knelpunten en meldingen

- Alle maatregelen zijn landelijk en voor de natuur in te zetten. Vervolgstep is om te bepalen welke maatregelen gebiedsgericht (slide 29) en welke maatregelen voor knelpunten en meldingen (slide 30) ingezet kunnen worden.
- Van de voorgestelde maatregelen is daarom twee keer een verdeling gemaakt, hoe maatregelen ingezet kunnen worden:
- Gebiedsgericht: (slide 29)
 1. Maatregelen die landelijk ingezet worden en zo bijdragen aan reductie van stikstofdepositie in stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden
 2. Maatregelen die gebiedsgericht stuurbaar zijn en zo in te zetten zijn voor stikstofreductie in specifieke stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden.

Knelpunten en meldingen: (slide 30)

1. Maatregelen die juridisch ingezet kunnen worden voor natuurherstel en –verbetering.
2. Maatregelen die juridisch gezien inzetbaar zijn voor knelpunten, met oog op de zekerheid van het vast te stellen effect.
3. Maatregelen die juridisch ingezet kunnen worden voor zowel natuur als knelpunten.

1.5 Maatregelen die gebiedsgericht stuurbaar zijn voor maximaal effect

Voorgesteld wordt om deze maatregelen zo vorm te geven dat ze leiden tot maximaal effect voor de instandhoudingsdoelen voor natuur (in art 6 lid 1 en 2).

- L10: Gerichte uitkoop piekbelasters rond N2000 gebieden.
- I72: Specifieke maatwerkaanpak voor de piekbelasters industrie
- L11: Landelijke beëindigingsregeling piekbelasters veehouderij. Na landelijke aanmelding kan door middel van selectie gekomen worden tot een lijst van bedrijven die in aanmerking komen op basis van grootte of locatie depositie.
- M94: Retrofit binnenvaart – katalysatoren

Innovatieregeling bouw PM

- M131: Walstroom zeevaart: schepen hoeven niet meer op de motor te draaien aan de wal, maar kunnen (groene) stroom van de kade gebruiken (4 in R'dam en 1 in A'dam).

Omschakelfonds is mogelijk zodanig vorm te geven/te besteden dat er in specifieke regio's meer effect op kan treden. Nog veel onzeker tot nadere uitwerking.

1.5 Voorgestelde maatregelen voor de knelpuntenreservering

Onderstaande maatregelen kunnen ingezet worden voor knelpunten. Voorgesteld wordt de inzet van deze maatregelen te maximeren op 20 mol. Deze knelpuntenreservering moet tevens het legaliseren van de meldingen dekken.

Artikel 6.3./6.4. Knelpuntenreservering (te richten bijvoorbeeld op kustprovincies)

- L5: Tweede verhoging budget Subsidieregeling sanering varkenshouderijen (Februaribrief aangekondigd)
- M131: Walstroom zeevaart
- L56: Verlagen ruw eiwitgehalte (RE) in veevoer (totale rantsoen melkvee minder eiwitrijk krachtvoer, additieven) (NB de 3.6 mol in 2020 zoals reeds toegezegd in novemberbrief)
- L10: Gerichte uitkoop piekbelasters rond N2000 gebieden (staand beleid)
- L11: Landelijke beëindigingsregeling piekbelasters veehouderij
- I72: Specifieke maatwerkaanpak voor de piekbelasters industrie (3 bedrijven)

Advies: Instemmen met de componenten van de langdurige aanpak voor natuurversterking.

Spoor 2: Natuurversterking

Natuurversterking introductie	32
Componenten van de langdurige aanpak	33

Natuurversterking: een introductie

- De versterking van de natuur betreft o.a. natuurherstel en –beheer, het verbeteren van waterkwaliteit- en kwantiteit in natuurgebieden en het tegengaan van versnippering binnen en tussen natuurgebieden.
- Het gaat hierbij om een langdurige aanpak waarvoor € 300 mln. per jaar is gereserveerd in de periode 2021-2030 (zie volgende slide).
- Het 'programma Natuur' wordt gezamenlijk nader uitgewerkt door Rijk en provincies.
- Gedurende de looptijd worden momenten voor herijking en bijsturing ingebouwd.
- Hierbij wordt gezorgd voor een goede aansluiting op de incidenteel beschikbaar gestelde € 125 mln. voor natuurherstel- en verbetering. Deze middelen maken geen onderdeel uit van de langjarige impuls.
- Pas op langere termijn worden in Europees verband mogelijkheden verwacht voor de aanpassing van N2000-gebieden.

Natuurversterking: componenten van de langdurige aanpak

Het PBL adviseert: 'een logische en effectieve mix van maatregelen voor de middellange termijn' (Quick Scan PBL). Dit heeft een extra positief effect op VHR-doelbereik van minimaal 5% en maximaal 7% in 2030. Daarvoor is onderlinge samenhang van de onderdelen belangrijk.

Voorgesteld pakket maatregelen voor natuurversterking luidt:

- Versnellen (PAS-)herstelmaatregelen: eerste tranche en naar voren halen en intensivering herstelmaatregelen tweede tranche / € 100 mln/jr.
- Verbeteren hydrologie in en rondom natuurgebieden / € 10 mln/jr.
- Verhogen natuurbeheervergoeding / € 20 mln/jr.
- Versneld inrichten en verwerven
 - versneld inrichten aangekochte gebieden / € 20 mln/jr.
 - versnellen bestaande verwervingsopgave / € 80 mln/jr.
- Verder versterken systeem van robuuste natuurgebieden
 - realiseren van ecologische verbindingen / € 25 mln/jr.
 - aankopen, inrichten en beheren van extra hectares / € 15 mln/jr.
- Kwaliteitsverhoging riviernatuur samen met waterveiligheid / € 25 mln/jr.
- Conditie verbeteren behoud en herstel algemene soorten / € 5 mln/jr.

Spoor 3: Natuuruitbreiding

Advies: instemmen met het opstellen van een taakopdracht voor een natuur inclusieve ruimtelijk inrichting.

Hierna een nadere toelichting op de componenten van advies.

Omslag naar een natuur inclusieve inrichting

35

4.1. Omslag naar een natuur inclusieve inrichting

- Een natuur inclusieve inrichting betreft vooral betere ruimtelijke integratie met andere functies als landbouw, energie-opwek, woningbouw en infrastructuur. Ook is er een omslag nodig in de betreffende sectoren door een andere manier van werken: de kringlooplandbouw, natuur inclusief bouwen en een omslag in productieketens en handel.
- De natuur inclusieve inrichting heeft samenhang met ander beleid:
 - Natuurontwikkeling in combinatie met waterveiligheid;
 - Bosaanleg voor natuur, klimaat, recreatie en circulaire economie;
 - Landschapselementen voor natuur en landschappelijke kwaliteit;
 - Natuur en landschap klimaatbestendig en koppelen aan energieopgave
- Dit vergt een ruimtelijke visie (NOVI) met natuur als prioriteit, waarvoor ook een ruimtelijk instrumentarium wordt ontwikkeld, samen met decentrale overheden

Advies: Instemmen met de voorgestelde systematiek van governance en monitoring.

Hierna een nadere toelichting op dit advies.

Governance en monitoring

Het belang van governance en monitoring	37
Onderwerpen van governance en monitoring	38
Voorstel voor governance en monitoring	39

Het belang van governance en monitoring

- Monitoring van zowel natuurkwaliteit als stikstofdepositie is van belang om te bezien of de streefwaarde wordt behaald en nog realistisch is en om de omvang van de opgave en de effectiviteit van de maatregelen in de gaten te houden en waar nodig bij te sturen.
- De geloofwaardigheid en juridische houdbaarheid van het voorgestelde pakket is onder andere afhankelijk van het ambitieniveau maar ook de omvang en verwachte effectiviteit van het totaal aan maatregelen.
- Eén van de gebreken die de Raad van State constateerde bij het PAS was het ontbreken van een programma van monitoring en bijsturing met een concreet pakket aan reservemaatregelen.
- Op landelijk niveau is er al sprake van reguliere monitoring van natuur: elke zes jaar wordt de SVI in kaart gebracht en aan de Europese Commissie gerapporteerd (op basis van steekproeven).
- Ten behoeve van de juridische houdbaarheid kan ervoor worden gekozen om de monitoring op gebiedsniveau te intensiveren en een uitgebreidere systematiek voor monitoring en bijsturing te ontwikkelen.
- Bijsturing kan dan plaatsvinden op doelstelling-, programma- en maatregeleniveau.

Onderwerpen van governance en monitoring

1. Reductie stikstofdepositie:
het behalen van de streefwaarde, namelijk 50% van de stikstofgevoelige hectaren natuurareaal (binnen N2000-gebieden) onder de KDW in 2030, en de effectiviteit van maatregelen.
1. Natuurversterking:
het verband tussen maatregelen, condities en natuurresultaat is complex en effecten soms pas na veel jaren zichtbaar. Het ligt daarom in de rede om een doel voor natuurversterking te formuleren op het niveau van de maatregelen: het ambitieniveau wat betreft de inzet op gebiedsdoelen en een uitwerking van maatregelen per gebied.
2. Natuuruitbreiding:
gezien het complexe causale verband tussen meer natuurinclusief areaal en werkelijke verbetering van leefcondities, geldt ook hier dat een resultaatdoelstelling minder wenselijk is. Eventueel kan wel worden verkend of een inspanningsdoelstelling kan worden vastgelegd (bijvoorbeeld inrichting en/of omzetting van een bepaald aantal hectaren grond).

LVN en PBL ontwikkelen op dit moment een monitoringssysteem.

Voorstel voor governance en monitoring

- Veranderingen in stikstofdepositie gaan sneller in vergelijking met ontwikkelingen in natuurkwaliteit. Dat vraagt waarschijnlijk om andere ritmes voor monitoring en bijsturing.
- Wel is het wenselijk om de cycli van bijstelling van doelstellingen en maatregelen zoveel mogelijk synchroon te laten lopen zodat integraal kan worden overwogen welke bijsturing op doelstellingen of programmaniveau voor de drie sporen nodig is (stikstofreductie, natuurversterking en –uitbreiding).
- Voorgesteld wordt om de zesjaarlijkse monitoringsrapportage over de landelijke SVI als moment te gebruiken voor gebiedsspecifieke monitoring en eventuele bijsturing voor de doelstellingen en programma van maatregelen
- De systematiek van governance en monitoring ziet er dan als volgt uit:
 - Jaarlijkse monitoring van stikstofdepositie en rapportering aan Parlement.
 - Tweejaarlijkse bijstelling op het niveau van bronmaatregelen.
 - Zesjaarlijkse brede herziening van streefwaarde en ambitieniveau van het pakket bronmaatregelen en natuur, met als mogelijk gevolg bijstelling van de streefwaarde en het ambitieniveau.
- Voor de voorgestelde systematiek van governance en monitoring is wettelijke borging noodzakelijk.

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

Einde

www.aanpakstikstof.nl/